

TRESTNÍ POSTIH CYBERSTALKINGU

MICHAL SÝKORA

1. ÚVOD

Tento příspěvek si klade za cíl pojednat o současných možnostech trestněprávního postihu relativně nového negativního jevu vyskytujícího se ve společnosti, k jehož výraznému nárůstu došlo teprve v několika posledních letech, a sice o pojmu cyberstalkingu. Jak je patrné i z četných mediálních tuzemských i světových případů, nejedná se v žádném případě o problém latentní ani zanedbatelný, ale o problém, který se ve společnosti poměrně rychle rozšiřuje, k čemuž přispívá zejména i enormní rozvoj informačních technologií a elektronických prostředků komunikace.¹ Společně s dalšími negativními jevy, jakými jsou například cybergrooming, cybersquatting či cyberšikana, se i cyberstalking, ač předobraz tohoto jednání lze najít v reálném světě, odehrává výlučně v cyberprostoru, což vyvolává dosud neřešené otázky nebezpečnosti či protiprávnosti takového jednání a případného postihu ze strany státních orgánů.

S účinností nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. (dále jen TrZ) lze uvést, že jednání primárně podřadit pod skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování podle § 354 TrZ. To však neznamená, že již dříve neexistovaly prostředky, jak taková jednání trestně postihovat v rámci předchozího trestního kodexu č. 140/1961 Sb. (dále jen tr. zák.), ač lze souhlasit s názorem odborné literatury, že tyto možnosti byly značně roztržité a nedostatečně reflektovaly vlastní podstatu a charakteristické rysy tohoto jevu, a proto byly v praxi i neefektivní.² Na druhou stranu ani dnes nelze veškerá jednání odpovídající cyberstalkingu považovat za trestné činy, jednak pro přílišné kazuistické vyznění skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování na straně jedné, jednak s obligátním přihlédnutím k zásadě subsidiarity trestní represe na straně druhé, kdy zjednodušeně řečeno nelze každý obtěžující e-mail či zprávu v rámci chatu považovat za cyberstalking, jakkoliv se může jevit nebezpečně či vulgárně.

¹ Lze souhlasit s názorem, že tento fenomén nabyl na rozsahu zvláště s nástupem a hromadným rozšířením informačních technologií v populaci, byť samozřejmě k němu docházelo i dříve, viz ŠAMAL, P. KORBEL, F. *Trestněprávní postih nebezpečného pronásledování, tzv. stalkingu*. ASPI, 2009.

² ŠAMAL, P. et al. *Trestní zákoník: komentář*. 2. díl (§ 140–421). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3291.

2. POJMY STALKING A CYBERSTALKING

Při zkoumání jevu nazvaného cyberstalking je logickým krokem primární definice chování obecně označovaného jako *stalking*, které lze označit jako úmyslné, zlovolné a opakované pronásledování jiné osoby, kdy se pachatel zaměří na nějakého člověka, po kterém slídí, obtěžuje a pronásleduje jej, vyhrožuje mu, často jej i fyzicky napadá a někdy u své oběti svým chováním zároveň vyvolává i pocity strachu.³ Nepatrně odlišná definice pak hovoří o tom, že stalking je obsesivní fixací známého nebo neznámého pachatele na určitou osobu, kterou pak obtěžuje systematicky a úporně nevyžádanou a nechtěnou pozorností.⁴ Jinými slovy je i druhou definicí vyjádřeno v podstatě totéž a jsou potvrzeny určité základní rysy tohoto jevu. De lege lata je z pohledu trestněprávního v současné době určující definici znění samotné skutkové nebezpečného pronásledování podle § 354 TrZ (viz níže).

Jak již název napovídá, cyberstalking je pak pouze jednou z forem stalkingu, specifickým druhem elektronického pronásledování, kdy pachatel k výše popsanému jednání využívá prostředky internetových komunikací, tedy typicky zahrnuje svou oběť nevyžádanými maily, rozesílá negativní zprávy prostřednictvím chatu či blogu, zasílá nadměrné množství spamů či provádí záměrné útoky na data v počítači oběti.⁵

3. MOŽNOSTI TRESTNÍHO POSTIHU CYBERSTALKINGU

Ke dni 1. ledna 2010 vstoupila v účinnost nová kodifikace trestního práva hmotného, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Vedle výrazných koncepčních změn (opuštění materiálně-formálního či formálně-materiálního pojetí trestného činu a přechod k formálnímu pojetí s hmotněprávním korektivem) i menších odlišností (změna názvu z „trestní zákon“ na „trestní zákoník“) převzal od svého předchůdce do své nové systematiky zvláštní části z podstatné části katalog trestných činů, přičemž některé trestné činy již do nové úpravy nezahrnul (řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění podle ustanovení § 180d tr. zák.), některé naopak zakotvil zcela nově (zabití podle ustanovení § 141 TrZ).⁶

Jednou z nejvýznamnějších a nejvíce diskutovaných novinek v katalogu trestných činů bylo zakotvení nového trestného činu **nebezpečného pronásledování**, jak zákonodárce jednání odpovídající stalkingu v trestním zákoníku označil, v ustanovení § 354 TrZ.

Historický vývoj zakotvení tohoto trestného činu není v tomto případě bez zajímavosti. Původní vládní návrh trestního zákoníku tento trestný čin nezahrnoval. V rámci

³ VÁLKOVÁ, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 9, s. 257.

⁴ ŠÁMAL, P., KORBEL, F. *Trestněprávní postih nebezpečného pronásledování, tzv. stalkingu*. ASPI, 2009.

⁵ VANTUCH, P. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle § 354 trestního zákoníku. *Trestní právo*, 2011, č. 2, s. 5.

⁶ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. et al. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 17 n.

projednávání návrhu nového trestního zákoníku v Ústavně právním výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky však nakonec došlo ke schválení jediné nové skutkové podstaty trestného činu oproti vládnímu návrhu, a to právě trestného činu nebezpečného pronásledování. Ministerstvo spravedlnosti nakonec akceptovalo požadavky ústavně právního výboru Sněmovny a návrh příslušné skutkové podstaty trestného činu nechalo samo zpracovat pro účely poslaneckého pozměňovacího návrhu.⁷

Nebezpečné pronásledování je zařazeno v hlavě X. mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, do dílu pátého zahrnujícího trestné činy narušující soužití lidí. Spolu s odbornou literaturou lze polemizovat nad vhodností zařazení trestného činu nebezpečného pronásledování právě mezi tyto trestné činy, když tento by spadal typicky spíše mezi trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (hlava II., díl 2.),⁸ mezi trestné činy proti svobodě (hlava II., díl 1.) či mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (hlava III., zvláště když oběti trpí podobnými příznaky jako oběti, které čelily těžkému násilí, jako je přepadení nebo znásilnění.⁹

Plné znění skutkové podstaty trestného činu **nebezpečného pronásledování podle ustanovení § 354 TrZ** tedy zní:

- (1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že,
 - a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmu jemu nebo jeho osobám blízkým,
 - b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,
 - c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,
 - d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo
 - e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu,a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.
- (2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
 - a) vůči dítěti nebo těhotné ženě,
 - b) se zbraní nebo
 - c) nejméně se dvěma osobami.

Jak vyplývá i z pouhého textu zákona, bude jednání odpovídající cyberstalkingu podřaditelné zejména pod písmeno c) odstavce 1, odpovídající alternativě *vytrvalému*

⁷ ŠÁMAL, P., KORBEL, F. *Trestněprávní postih nebezpečného pronásledování, tzv. stalkingu*. ASPI, 2009.

⁸ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník: komentář*. 2. díl (§ 140–421). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3293. Argument, že do hlavy X., dílu pátého spadá i trestný čin nebezpečného vyhrožování podle § 353 TrZ podle mého dostatečně neodůvodňuje záměr zákonodárce, který lze navíc vzhledem k absenci důvodové zprávy k § 354 TrZ pouze odhadovat.

⁹ KRATOCHVÍL, V. et al. *Kurz trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 489.

kontaktní prostřednictvím prostředků elektronických komunikací. I v této formě jednání je však třeba rozlišovat mezi jednáním, které lze označit jako cyberstalking (tedy pronásledování v cyberprostoru) a ostatními prostředky elektronické komunikace (typicky prostřednictvím mobilního telefonu, a to voláním či pouhým prozváněním oběti nebo zasláním sms či mms zpráv).

I pro toto jednání samozřejmě platí obecné znaky nebezpečného pronásledování, jež jsou společné všem formám jednání. Společnými znaky pro všechny formy jednání taxativně vypočtené v písmenech a) až e) je *dlouhodobé pronásledování*, které je způsobilé *vzbudit důvodnou obavu o život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob blízkých*.

Dlouhodobostí je opakující se pronásledování, odborná literatura vyjádřila názor, že opakováním je zde více než 10 pokusů o kontakt v období minimálně čtyř týdnů.¹⁰ Znakem dlouhodobosti u trestného činu nebezpečného pronásledování se již zabýval i Nejvyšší soud České republiky v usnesení sp. zn. 8 Tdo 1082/2011 ze dne 8. září 2011, přičemž však ke kvantifikaci dlouhodobosti nepřistoupil: „*Dlouhodobostí se u tohoto trestného činu rozumí přinejmenším několik vynucených kontaktů pachatele s poškozeným nebo pokusů o ně, které zároveň musí být způsobilé vyvolat v poškozeném důvodnou obavu. Tyto požadavky ovšem nesplňují ojedinělé nebo náhodné projevy byť jinak nežádoucího chování. Zpravidla se tedy bude jednat o soustavně, vytrvale, tvrdošíjně a systematicky prováděná jednání pachatele, která vybočují z běžných norem chování a mohou v některých případech i nebezpečně gradovat.*“ Z uvedené definice Nejvyššího soudu se zdá, že i počet dvou takových útoků nebude i při velké intenzitě k naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu postačovat, avšak takových útoků nebude pravděpodobně zapotřebí více než výše uvedených deset. Ojedinělé útoky by pak mohly naplnit znaky přestupku, typicky například podle ustanovení § 49 odst. 1 písm. c) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Otázkou je však vztah pojmů *dlouhodobosti pronásledování*, který je obecným znakem nebezpečného pronásledování, a *vytrvalého kontaktování*, které je znakem alternativy pronásledování pomocí prostředků elektronických komunikací (písemně či jinak). Do jaké míry je nutno oba pojmy považovat za synonyma, kdy by zákonodárce zřejmě opomenutím stanovil duplicitně stejnou podmínku trestnosti činu, neřeší s logiky věci ani důvodová zpráva k trestnímu zákoníku (nebezpečné pronásledování nebylo v původním návrhu zákona obsaženo, viz výše), a dosud ani judikatura či odborná literatura.¹¹ Oba pojmy lze přitom považovat za synonyma, resp. je zřejmé, že i u ostatních forem musí být takové jednání pachatele vytrvalé (srov. výše uvedené usnesení Nejvyššího soudu), neboť jinak by nemohlo splňovat znak dlouhodobosti a vyvolat obavu o život či zdraví. Proto se domnívám, že podmínka *vytrvalosti* v kontaktování oběti je v trestním zákoníku uvedena u této formy jednání nadbytečně a praxi by časem mohla způsobit aplikační problémy, ač, jak vyplývá z dosavadní rozhodovací činnosti

¹⁰ VANTUCH, P. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle § 354 trestního zákoníku. *Trestní právo*, 2011, č. 2, s. 5.

¹¹ Viz např. NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠAMAL, P. et al. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 464–465, ŠAMAL, P. et al. *Trestní zákoník: komentář*. 2. díl (§ 140–421). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3290 n., či JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 787–788.

Nejvyššího soud, se tak v soudní praxi doposud zřejmě nestalo, otázkou je však přístup jiných orgánů činných v trestním řízení, zejm. policejních orgánů při případné snaze o rozlišování pojmů *dlouhodobosti* a *vytrvalosti*.

I vzhledem k výše uvedenému lze konstatovat, že právě u této formy stalkingu se projevila skutečnost, že tento trestný čin byl do trestního zákoníku zakotven až na poslední chvíli a jaksi narychlo, neboť i z hlediska slovosledu zní věta „*kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje*“ spíše archaicky v kontrastu se zbylým textem trestního zákoníku. Stejně tak není zřejmě záměrem zákonodárce, že takové jednání pachatele musí k naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu vzbudit v jiném důvodnou obavu o jeho život **nebo** zdraví, avšak v případě osob jemu blízkých je zapotřebí vzbudit obavu o život **a** zdraví (tedy výkladem *ad absurdum* by i za splnění všech ostatních podmínek by důvodná obava pouze o zdraví blízkých osob nezakládala trestní odpovědnost pachatele podle § 354 TrZ, je však nutno přihlídnout ke skutečnosti, že výkladem *ad minore ad maius* je uvedená konstrukce vyloučena).

Pojem *důvodné* obavy není v trestním zákoníku nový. Byl již jedním ze znaků skutkové podstaty trestného činu násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle ustanovení § 197a tr. zák. a i nyní je součástí skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování podle ustanovení § 353 TrZ, neboť tato skutková podstata se z původního § 197a tr. zák. (dnes § 352 TrZ) vymanila jako samostatný trestný čin. Důvodnou obavu definuje Nejvyšší soud ve shora citovaném usnesení tak, že „*vyjadřuje stav poškozeného, který je objektivně způsobilý vyvolat u něj vyšší stupeň obav, úzkosti nebo jiného tísnivého pocitu ze zla, jímž pachatel působí na poškozeného, přičemž však není nutné, aby byl takový pocit v poškozeném skutečně vyvolán*“. Jinými slovy oběť nemusí nutně mít obavu o svůj život či zdraví, nemusí se o jednání pachatele dokonce ani dozvědět, a důvodná obava tak ve výsledku u oběti ani nemusí vzniknout, ovšem její vznik musí být reálný.¹² Pokud by poškozený bral pronásledování jako pouhé přikročí, které není způsobilé vzbudit obavu o život či zdraví, nepůjde o trestný čin nebezpečného pronásledování.¹³

Jak již bylo uvedeno výše, do kategorie chování spočívající v dlouhodobém pronásledování prostředky elektronických komunikací patří například opakované zasilání nevyžádaných e-mailových zpráv (často s vulgárním či agresivním obsahem), zahlcování elektronické pošty nevyžádanými zprávami (tzv. spamem), záměrná distribuce počítačových virů, opakované vzkazy, nevyžádaná volání jak na mobilní telefon, tak na pevnou telefonní linku apod.¹⁴ Ne všechna tato jednání lze samozřejmě podřadit pod pojem cyberstalkingu, který je užším pojmem než pronásledování prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, a je tak specifickým druhem tohoto elektronického pronásledování. Z výše uvedených příkladů konkrétního jednání pachatele zahrnuje cyberstalking podle odborné literatury takové aktivity, jakými jsou nevyžádané e-mailové zprávy, rozesílání negativních zpráv prostřednictvím chatu, blogu a jiné způsoby

¹² ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník: komentář*. 2. díl (§ 140–421). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Viz i Vážný č. 3532 tr.

¹³ JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 788.

¹⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 1082/2011 ze dne 8. září 2011.

virtuálního šíření pomluv a informací poškozujících pověst oběti (dobré jméno, rodinné poměry a profesní bezúhonnost), zasilání spamů a záměrné útoky na data v počítači oběti (zavirování, zablokování, nepřípustné získávání jejich osobních dat).¹⁵ Taková jednání však musí mít určitou intenzitu (srov. výše), a tak ani pokud k nim dochází opakovaně, nelze je automaticky považovat za cyberstalking v trestněprávním smyslu (což však nevylučuje označit takové jednání jako cyberstalking v jiném odvětví lidské činnosti, například ve smyslu psychiatrickém při diagnóze pacienta s určitou chorobou, mezi jejíž průvodní znaky patří pronásledování jiných, stalking je pojmem širším, než jak ho vymezuje trestní zákoník).

Některá výše uvedená jednání mohou odpovídat spíše pojmu cyberšikany, jejíž trestněprávní zakotvení v českém právním řádu doposud chybí, a jež nelze považovat za pouhé synonymum k pojmu cyberstalking (viz níže). Jen obtížné si lze totiž představit, že pouhé zasilání většího množství zpráv či zahlcení e-mailové schránky splní předpoklady dlouhodobého pronásledování, které je způsobilé vzbudit důvodnou obavu o život či zdraví. Možnost postihu pachatele pro trestný čin nebezpečného pronásledování bude vždy záviset především na konkrétním obsahu nevyžádané e-mailové zprávy, která může být zaslána buď jako samostatná opakovaně, tak ve větším množství (tedy nikoliv opakovaně, avšak v řádech desítek odeslaných zpráv se stejným obsahem v jednom okamžiku), které mohou zcela zahltit elektronickou poštu a tím znemožnit alespoň po nějakou dobu její funkčnost. Právě druhá možnost odpovídá jednání typickému pro cyberšikanu, neboť pouhé formální zahlcení emailové schránky samo jistě o sobě není způsobilé vyvolat v někom obavu o jeho život či zdraví. Rovněž tak rozesílání negativních zpráv prostřednictvím chatu, blogu či jiné „virtuální pomlouvání“ a šíření informací poškozujících pověst oběti spadá typicky pod pojem cyberšikany a lze si představit trestní postih pachatele pro trestný čin pomluvy podle ustanovení § 184 TrZ (například pro kvalifikovanou skutkovou podstatu podle odstavce 2, tedy spáchá-li pachatel tento čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobným účinným způsobem) či křivého obvinění podle ustanovení § 345 TrZ (například pro kvalifikovanou skutkovou podstatu podle odstavce 2 písmena b), který obsahuje stejné okolnosti spáchání činu jako kvalifikovaná skutková podstata trestného činu pomluvy) nebo domáhání se ochrany podle ustanovení § 11 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, které slouží na ochranu osobnosti, tedy zejména života, zdraví, občanské cti, lidské důstojnosti, jakož i soukromí, jména a projevu osobní povahy fyzické osoby.

Za typické projevy cyberstalkingu lze označit vzhledem k výše uvedenému označit opakované vytrvalé zasilání e-mailových zpráv, jejichž obsah může v oběti vyvolat strach o jeho zdraví či život, například přímou výhrůžkou smrti či ublížení na zdraví, ale i výhrůžkami nepřímými („*nebudeš-li mě milovat, uvidíš, jaké to pro tebe bude mít následky...*“). Důvodnou obavu může vzbudit i hromadné zasilání prázdných e-mailových zpráv od pachatele, který již dříve svou oběť kontaktovat jinými způsoby a dal zřetelně najevo svou přílišnou náklonnost k oběti či naopak nevraživost až nenávist. Dalšími projevy je kontakt prostřednictvím chatu, kdy pachatel, skrývající svou identi-

¹⁵ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník: komentář*. 2. díl (§140–421). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3297.

tu a z tohoto důvodu vystupující pod různými jmény, kontaktuje svou oběť vulgárním či vyhrožujícím obsahem svých zpráv a je schopen v ní vyvolat i pocit „přesily“, kdy tato netuší, že autorem takových zpráv je pouze jediná osoba. V praxi jsou jednání odpovídající cyberstalkingu často doprovodnými jevy ostatních jednání nebezpečného pronásledování, kdy pachatel, který svou oběť pronásleduje fyzicky (sleduje ji při cestě do práce, snaží se ji pozorovat z ulice přes ona jejího domu apod.), ji zároveň kontaktuje i prostřednictvím e-mailu či chatu. Jak již bylo řečeno výše, tato forma komunikace mu umožňuje skrýt svou pravou identitu, a oběť tak často ani nemůže tušit, že je pronásledována jedinou osobou (tuto skutečnost může odhalit až při delším pronásledování na základě určitých indicií). Naopak pachatel se zde dostává do značné výhody, ať už vědomé nebo nevědomé, neboť se nemusí omezovat pouze na fyzické pronásledování, jež je pro něj především časově i jinak náročné, ale při cyberstalkingu se může svého jednání dopouštět takřka kdykoliv a bez fyzické námahy. Rovněž snižuje riziko nebezpečí, že oběť pozná, o koho se jedná, resp. že se jedná pouze o jednu osobu. V tomto ohledu lze cyberstalking označit za velmi nebezpečný, neboť zvyšuje možnosti a rafinovanost pronásledující osoby.

Skutečnost, že jednání odpovídající cyberstalkingu spadá primárně pod jednání popsané v odstavci 1 písm. c) ovšem neznamená, že tímto svým jednáním pachatel zároveň nemůže naplnit i jinou alternativu uvedenou v tomto ustanovení. Lze si například představit, že pachatel zasílá své oběti opakovaně větší množství e-mailových zpráv, v nichž jí nebo osobám jí blízkých¹⁶ vyhrožuje smrtí. Zároveň ve svých výhrůžných zprávách vyzývá svou oběť, aby za žádných okolností „nevycházel ze svého bytu po setmění, jinak vše nabere rychlý spád“. Oběť ze strachu skutečně přestane po setmění vycházet z bytu, čímž se například může narušit i její pracovní činnost (může se jednat o umělkyni absentující v divadelních představeních či o hlídače noční služby, který tímto přichází o své příjmy). V takovém případě by bylo možno kvalifikovat jednání pachatele podle ustanovení podle písmena a) (vyhrožuje ublížením na zdraví), písmena c) (využívá k tomu vytrvalého kontaktu prostřednictvím prostředků elektronické komunikace) i podle písmena d) (tím, že se oběť bojí vycházet po setmění ze svého bytu, je omezována v obvyklém způsobu života). Takové souběhy ostatně nebudou v praxi ničím výjimečným. Omezení v obvyklém způsobu života spočívá v takovém omezení dosavadního života poškozeného, ke kterému dojde proti jeho vůli nežádoucími zásahy pachatele do sféry osobního, rodinného, ale i profesního života poškozeného, může jít o omezení v rovině zájmové, kulturní, sportovní apod.¹⁷ Oběť by tak ani sama profesionálně nemusela vykonávat uměleckou činnost, stačila by ta skutečnost, že by ze strachu z ublížení na zdraví přestala po dobu několika měsíců navštěvovat divadelní představení, ač dříve byla náruživým divadelním fanouškem.

Vzhledem k tomu, že k zakotvení trestného činu nebezpečného pronásledování došlo až relativně na poslední chvíli (viz výše), neřešila se detailněji otázka, zda některé formy jednání, uvedených v odstavci 1, které nyní spadají pod základní skutkovou podstatu, nejsou natolik typově závažné, že by zasluhovaly být kvalifikovanou skutkovou

¹⁶ K pojmu osoby blízké viz ustanovení § 125 TrZ.

¹⁷ Viz usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 1082/2011 ze dne 8. září 2011.

podstatou se zvýšenými hranicemi trestů. Pachatelovo jednání je podle současného znění posuzována jako kvalifikovaná skutková podstata trestného činu nebezpečného pronásledování, pokud je spácháno vůči dítěti či těhotné ženě, se zbrání nebo nejméně se dvěma osobami.

Úvaha posuzovat některé formy nebezpečného pronásledování přísněji by se podle mého názoru týkala právě cyberstalkingu, který lze považovat za důmyslnější, nebezpečnější a pro oběť ponižující způsob pachatelova působení na pronásledovaného, tedy za formu výhodnější pro pachatele se závažnějšími dopady na oběť, a to především z těchto důvodů:

Oproti fyzickému pronásledování má pachatel při kontaktu oběti pomocí e-mailové komunikace, v diskusních či chatovacích fórech nebo formou sms zprávy **značnou výhodu anonymity**, neboť si může vytvořit zcela **novou identitu**, kterou není oběť zpravidla schopna pomocí technických prostředků rozklíčovat (takové možnosti mají orgány činné v trestním řízení), což u ní zvyšuje pocit strachu z neznámého pachatele. Ten si navíc může vytvořit dokonce i **více identit**, například v rámci jednoho diskusního fóra, kdy pachatel může vytvořit zdání útoku více osob, ač se za jednotlivými přezdívkami skrývá pouze on sám, a tím své působení na oběť násobit. Ta netuší, že je pod vlivem nikoliv několika, ale pouze jednoho pachatele, což jí podstatně ztěžuje možnosti tohoto pachatele konkretizovat, na rozdíl od situace, kdy by bylo zřejmé, že pachatel je pouze jeden, neboť oběť by jej pravidelně vídala například na ulici či slyšela stejný hlas v telefonu. Taková situace zvyšuje pocit značné nejistoty a strachu a doléhá na oběť velmi tísnivě, neboť nevědomost o tom, kdo a z jakých důvodů ji pronásleduje, je pro oběť horší a je pro ni jistě i složitější se chránit, než když jde o jí známého útočníka.

Pachatel má rovněž lepší možnosti svůj útok na oběť **rafinovaně stupňovat**, což i posiluje jeho sebevědomí a utvrzuje ho nejen ve správnosti rozhodnutí útok podniknout, ale umožňuje mu jej i rozvíjet a zesilovat. Právě tato promyšlenost útoků činí jeho jednání nebezpečnější s dalekosáhlejšími důsledky.

Pachatel si rovněž v případě cyberstalkingu troufne i na **mnohem slabší oběť**, ať už fyzicky či mentálně, již by jinak bez použití elektronických či technických prostředků neměl odvahu kontaktovat. V cyberprostoru může udat libovolný věk, pohlaví, váhu, povolání, známosti a schopnosti. Uvedené je nutno chápat i z opačného hlediska, nejen, že pachatel si může vybrat slabší oběť (ať tato osoba skutečně zejména psychicky slabší či zranitelnější je nebo se tak pachatel pouze domnívá), ale zároveň s tím tato oběť může pachatele vnímat jako toho silnějšího v rámci jejich kontaktu, ačkoliv ve skutečnosti tak tomu vůbec být nemusí. Využitím forem cyberstalkingu se tak stírají rozdíly patrné v reálném životě a snadnou obětí se může stát i sebevědomý jedinec, naopak útočníkem i mentálně slabší osoba, která přesto vyvolá ve své oběti pocity strachu.

Tento kontakt rovněž může probíhat kdykoliv a kdekoliv, v jakémkoliv okamžiku, který pachatele napadne, samozřejmě za předpokladu, že pachatel i oběť jsou v tomto okamžiku dosažitelní elektronickým prostředky, v poměru k **relativní fyzické náročnosti „běžného“ útoku mimo cyberprostor**. Lze konstatovat, že se zde zcela stírá problém dosažitelnosti oběti. Útočníkem tak může být osoba vzdálená i stovky kilometrů, útok může být bez nadsázky i „mezikontinentální“. Jedinou podmínkou dosažitelnosti

samozřejmě zůstává výskyt osoby v kyberprostoru, což ale v současné době představuje marginální problém vzhledem ke skutečnosti, že v cyberprostoru se běžný člověk pohybuje v podstatě neustále (např. i prostřednictvím svého mobilního telefonu).

Zajímavou úvahu v tomto případě skýtá smysl kvalifikované skutkové podstaty podle ustanovení § 354 odst. 2 písm. c) TrZ, tedy spáchání trestného činu nebezpečného pronásledování nejméně se dvěma osobami. Zákonodárce v rámci trestního zákoníku u vybraných trestných činů považuje spáchání více osobami (nejméně dvěma) za natolik společensky závažné, že je těmto jednáním vymezena kvalifikovaná skutková podstata těchto činů (jedná se například o trestný čin mučení a jiné nelidské a kruté zacházení podle ustanovení § 149 odst. 2 písm. d) TrZ, trestný čin vydírání podle ustanovení § 175 odst. 2 písm. b) TrZ, trestný čin porušování domovní svobody podle ustanovení § 178 odst. 3 TrZ, trestný čin sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 3 písm. b) TrZ, trestný čin násilného překročení státní hranice podle ustanovení § 339 odst. 2 písm. b) TrZ a další). Lze konstatovat, že je tomu tak proto, že u těchto vybraných trestných činů je natolik zvýšená jejich typová škodlivost vůči poškozené osobě, že je tato konstrukce zákonodárce logická a dobře pochopitelná.¹⁸ Na poškozenou osobu je takovým jednáním více osob vyvíjen větší psychický nátlak a může u této osoby zvyšovat i tísnivý pocit ze zla. Právě tento závažnější a krutější dopad na poškozeného je i jedním z důvodů uvedené konstrukce. Vzhledem k výše řečenému, že pachatel využívající prostředky elektronických komunikací může v poškozeném vyvolat pocit, že jednání se dopouští více osob (přičemž poškozená osoba by mohla mít za to, že jedna osoba ji pronásleduje na ulici, další ji kontaktuje e-mailovými zprávami a třetí telefonickými hovory, nad to by poškozená osoba nemohla vědět, zda těchto „více“ osob jedná po vzájemné dohodě či zda je pronásledována nezávisle na sobě více osobami), je na škodu, že na takovéto jednání nelze vztáhnout ustanovení § 354 odst. 2 písm. c) TrZ, ač dosahuje stejného efektu, jako kdyby se na jednání skutečně podílelo více pachatelů (či pachatel a účastníci).¹⁹ Dosah tohoto ustanovení samozřejmě nelze vztáhnout na jednu osobu, která vystupuje pod identitou více osob, což je však důvodem hovořícím pro to, aby nebezpečné pronásledování ve formě cyberstalkingu či obecně ve formě kontaktu prostřednictvím prostředků elektronických komunikací bylo kvalifikovanou skutkovou podstatou, neboť při možnosti uložit trest odnětí svobody maximálně pouze na jeden rok je pro soud obtížné zohlednit při ukládání trestu rozdílnou nebezpečnost jednotlivých útoků.

Co se týče možnosti naplnění skutkových podstat jiných trestných bud' v jednočinném souběhu s trestným činem nebezpečného pronásledování, v úvahu přicházejí trestné činy omezování osobní svobody podle § 171 TrZ, porušování domovní svobody podle § 178, pomluvy podle § 184 TrZ, poškození cizí věci podle § 228, výtržnictví § 358 a teorie dovozuje i možnost naplnění skutkové podstaty trestného činu týrání zvířat podle § 302 TrZ.²⁰ Tyto široké možnosti jednočinného souběhu jsou dány tím, že i jednání pachatele, který nebezpečně pronásleduje jinou osobu, je poměrně různorodé a lze si v praxi představit mnoho různých situací, které jsou schopni pachatelé vytvořit. Co se týče trestných činů proti životu a zdraví (vražda podle § 140 TrZ, těžké ublíže-

¹⁸ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník: komentář*. 2. díl (§140–421). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3013.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž, s. 3300.

ní na zdraví podle § 145 TrZ, ublížení na zdraví podle § 146 TrZ), či trestných činů zbavení osobní svobody podle § 170 TrZ, zavlčení podle § 172 TrZ, loupeže podle § 173 TrZ, vydírání podle § 175 TrZ, útisku podle § 177 TrZ, neoprávněného nakládání s osobními údaji podle § 180 TrZ, znásilnění podle § 185 TrZ a obecného ohrožení podle § 272 TrZ, objevil se v teorii názor, že při zachování téhož skutku pachatelem zpravidla dojde k faktické konzumpci nebezpečného pronásledování, nebude-li třeba zvláštní povahu nebo závažnost vyjádřit souběhem těchto trestných činů.²¹ Takovou variantu lze připustit u trestného činu vraždy či těžkého ublížení na zdraví, ale např. při souběhu nebezpečného pronásledování s trestným činem útisku by taková kvalifikace byla spíše méně pravděpodobná. Lze však konstatovat, že zkoumání konkrétních možností jednočinných souběhů s trestným činem nebezpečného pronásledování je úkolem zejména budoucí judikatury Nejvyššího soudu.

4. ZÁVĚR

Lze obecně konstatovat, že zakotvení stalkingu, resp. cyberstalkingu, do českého právního řádu v rámci trestného činu nebezpečného pronásledování je ze strany odborné veřejnosti vnímáno jako pozitivní krok. Na základě ustanovení § 354 odst. 1 písm. c) TrZ tak lze stíhat jednání, k jehož výraznému nárůstu sice došlo teprve v několika posledních letech, ale u něhož je na základě jeho závažnosti i možností, jež pachatel ke svým útokům získává, vhodné upravit jeho trestněprávní postih.

Zvláštní poděkování patří Mgr. et Mgr. Kateřině Lukášové.

CYBERSTALKING

Summary

This contribution analysis the possibilities of criminal prosecution of a new phenomenon called Cyberstalking in the Czech legislation. These possibilities have expanded especially after establishing the crime of stalking in the new Penal code no. 40/2009 Coll. For this reason the contribution focuses on this new legislation and is based primarily on the current Czech literature and existing case law of The Supreme Court of the Czech republic.

Key words: cyberstalking, Penal code, Supreme Court of the Czech republic

Klíčová slova: kyberstalking, trestní zákoník, Nejvyšší soud ČR

²¹ Tamtéž, s. 3301.